

INFORMALNO UČENJE ODRASLIH U NOVOM (MULTI)MEDIJSKOM OKRUŽENJU

Milan Matijević

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

milan.matijevic@zg.t-com.hr

Sažetak - Odrasli tijekom radnog i životnog vijeka sve više kompetencija stječu u vidu informalnog učenja. To se događa u raznim oblicima samousmjerenog učenja uz pomoć novih medija i u različitim životnim i radnim situacijama. Putovanje kao stil življenja također znatno pridonosi stjecanju važnih znanja i kompetencija.

Za stjecanje novih kompetencija važno je tijekom školovanja stjecati sposobnosti pronalaženja i izbora informacija, odnosno stjecanje jedne od ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje – *učiti kako se uči*. U današnje doba *naučiti kako se uči* znači naučiti učiti uz pomoć novih medija te naučiti tražiti, selekcionirati i koristiti informacije odnosno znanja. Naučiti koristiti stečena znanja znači naučiti koristiti naučene metode, teorije i kritičko mišljenje za rješavanje raznovrsnih životnih i radnih problema. Takve se kompetencije stječu uglavnom iskustvenim i inovativnim, odnosno budućnosti usmjerenim učenjem.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje, informalno učenje, novi mediji, Internet, obrazovanje odraslih.

Uvod

Odgoj i učenje uvijek impliciraju stanovitu komunikaciju. Osoba koja uči komunicira ili s neživim medijem, s izvornom prirodnom stvarnošću ili s nekim živim izvorom znanja.

Učenje kao proces i događanje uvijek implicira stanovitu aktivnost određenog subjekta. Svaka životna situacija podrazumijeva i učenje odnosno stjecanje nekih repertoara ponašanja ili stjecanje iskustava važnih za život. Nemoguće je ne učiti! Svaka životna situacija je u funkciji cjeloživotnog učenja. Čak i kad ništa ne radi čovjek uči!

Sve je to u skladu i s tvrdnjama P. Watzlawicka i suradnika (1980) koji su smatrali da je svaki postupak (interakcija) istodobno i komunikacija (Alles Verhalten ist Kommunikation.) Iz toga je izveden važan komunikacijski aksiom: Ne može se ne komunicirati! (Man kann nicht nicht kommunizieren!).

Ovaj uvod treba poslužiti za bolje razumijevanje razmatranja jednog vida cjeloživotnog učenja koje se ne događa u organiziranim oblicima školovanja odnosno u ustanovama koje se profesionalno bave obrazovanjem. To učenje je dugo u literaturi poznato pod pojmom *prirodno učenje*, a u novije vrijeme se obilježava sintagmom *informalno učenje*.

Informalno učenje prije 350 godina kada je Komensky završio didaktičko osmišljavanje razredno-predmetnog sustava i kada je jedini i glavni medij za čuvanje i prijenos informacija bila knjiga bitno se razlikuje od medijskog okruženja na početku trećeg milenija. To je činjenica koju svi koji nastoje sustavno i znanstveno proučiti i objasniti okolnosti u kojima se događa čovjekov život i učenje moraju imati u vidu. Komunikacijska i informacijska revolucija koja se dogodila u proteklih dvadesetak godina nameće nužnost sagledavanja nove uloge informalnog učenja u kontekstu cjeloživotnog učenja današnjih odraslih osoba. To mnogi stručnjaci za obrazovanje u svijetu već sustavno i rade (vidjeti npr. Buckingham, D., Sefton-Green, J. and Willet, R., 2009; Drothner, K., Siggaard, J. and Schroeder, K. CH. 2008).

Andragoški značaj

Ne možemo ispustiti iz vida da je čovjek oduvijek učio tijekom čitava života, ali je to učenje imalo drugi sadržaj, smisao i ishode. Prastanovnici Zemlje su tijekom čitava života radili na stjecanju i usavršavanju vještina koje su im omogućavale kvalitetnije preživljavanje u surovim uvjetima. Današnji odrasli stanovnici zemaljske kugle također uče tijekom čitava života, ali jedan dio toga učenja je organiziran od strane profesionalnih institucija i stručnjaka, a jedan, ne manje važan, događa se u uvjetima i okruženju koji nisu pripremani kao poticajna sredina za učenje. Ta okolina i mediji koji bitno obilježavaju tu sredinu bitno utječu na sadržaj i ishode učenja odraslih osoba.

Pozornost stručnjaka u svijetu sve više privlači informalno učenje poticano novim informacijskim i komunikacijskim medijima. Tako, Clough i sur. (2008) propituju da li i koliko odrasli rabe svoje mobilne uređaje kao potporu svjesnom i namjernom informalnom učenju. Autori konstatiraju da se aktivnosti usmjerene na informalno učenje često oslanjaju na fleksibilni okvir i prostor koji osiguravaju mobilni mediji. Richard Taylor (2008), direktor Instituta za cjeloživotno obrazovanje Sveučilišta u Cambridge-u, sa suradnicima, je kao konzultant Vlade, izradio preporuke za uvažavanje informalnog učenja u 21. stoljeću u kojima novi komunikacijski mediji zauzimaju značajno mjesto. Na značaj informalnog učenja u novom mileniju upozoravaju i P. Davies i M. Ball (2008) te D. Bill i A. Tatnall (2007).

Komunikacije (čitalačke, govorne ili pisane) aktivnosti u novom medijskom okruženju znatno uvjetuju promjene stila i kvalitete življenja. Istraživanje informalnog učenja u tri socijalno-komunikacijska okruženja (stan, socijalna zajednica i radno mjesto) pokazuje znatnu promjenu životnih stilova i uloga (Taylor, 2006). Osim što služe za prijenos informacija i komunikaciju ti mediji potiču njihove posjednike na svakodnevno učenje (o tim medijima, te uz pomoć tih medija!).

A. Mijatović (1998) razmatra pedagoške implikacije primjene teorije multiple inteligencije. Danas ima mnogo razloga ozbiljno razmatrati i uvažavati andragoške implikacije uvažavanja teorije multiple inteligencije. Moramo konstatirati da je mnogo andragoške literature napisano na temeljima glorificiranja logičko-matematičke i lingvističke inteligencije (Armstrong, 2006), uz potpuno zanemarivanje drugih vidova inteligencije (npr. emocionalne, glazbene, tjelesno-kinestetičke itd.; više kod: Armstrong, 2006, Gardner, 1999, Goleman, 1997). Sve je to bilo razlogom da su odrasli mnoge svoje životne potrebe zadovoljavali u raznim vidovima neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, jer obrazovne ustanove koje su nudile programe iz područja obrazovanja odraslih nisu prepoznale te potrebe i nisu imali stručnjake koji su mogli ponuditi i ostvariti programe koji zadovoljavaju te potrebe. I dok su takve potrebe i programe mogli susresti u razvijenim zemljama zapada prije tridesetak i više godina, na ovim prostorima te su potrebe prepoznate tek u zadnjim godinama prošlog i prvim godinama ovog (dvadeset i prvog) stoljeća.

Mnoge nevladine organizacije i pojedinci naišli su na široku publiku za ponuđene programe koji su se odnosili na socijalne i emocionalne kompetencije, odnosno na programe i projekte koji su zadovoljavali čovjekove potrebe iz područja afektivnog života i razvoja. Takvih je programa sve više i na Internetu, na web portalima vjerskih, građanskih, nevladinih, političkih i sličnih interesnih grupa. Zajedničko je svima njima ponuda projekata i programa koji omogućuju obrazovanje i učenje, odnosno zadovoljavanje različitih životnih potreba iz područja kulture življenja (vidi: Selwyn and Gerard, 2006; Selwyn et al. 2008).

Prednosti i ograničenja

Poznato je da izbor medija i strategija za ostvarivanje ishoda učenja uvjetuju ciljevi, svrha, individualna iskustva korisnika te obilježja pojedinih medija. Glede obilježja pojedinih medija važno je imati u vidu i mogućnosti glede brzine i opsega slanja poruka (mogućnosti slanja poruka u vidu teksta, zvuka, te statične i dinamične slike). Tu je i dostupnost medija širem krugu korisnika te kapaciteti medija da sačuvaju i obrađuju informacije. Kod novijih medija važna dimenzija je i mogućnost interaktivnog odnosa korisnika i programa (npr. kompjutorskog, televizijskog, multimedijiskog na DVD-u i sl.). Budući da danas skoro svi mladi i odrasli raspolažu s kvalitetnim mobilnim telefonima koji imaju velike mogućnosti snimanja i čuvanja velikih količina zvučnih, slikovnih i filmskih zapisa, može se konstatirati velika dostupnost tih medija i vidova komuniciranja koje oni omogućuju. Slično je i s televizijskim i video-uređajima za reprodukciju video zapisa. Dakle, u svakom stanu nalaze se razni i moćni mediji koji potiču i pomažu prijenos informacija te zabavu i učenje.

S didaktičkog motrišta značajno je proučiti vrijednosti i mogućnosti utjecanja na učenje u različitim područjima (npr. kognitivno i afektivno, a zabilježeni su i pokušaji da se ovim medijima potiče i kinestetičko odnosno motoričko učenje) te mogućnosti poticanja razvoja svih poznatih vrsta inteligencije (Armstrong, 2006; Gardner, 1999; Goleman, 2000). Za sada, na kraju prvog desetljeća 21. stoljeća, može nas radovati spoznaja o neograničenim mogućnostima čuvanja, prijenosa i obrade zvučnih, vizualnih, tekstualnih informacija (naravno i multimedijiskih!), zatim visoka kvaliteta i atraktivnost video zapisa, jednostavnost uporabe različitih alata te svih spomenutih komunikacijskih medija.

Uočljiv je nedostatak istraživanja utjecaja spomenutih medija na emocionalni razvoj korisnika te istraživanja mogućnosti utjecaja na razvoj različitih kompetencija u kognitivnom i afektivnom području razvoja ličnosti. Za sada se na tržištu može pronaći više verzija multimedijiskog softwera za individualno učenje stranih jezika, ali je malo istraživanja o efikasnosti takva učenja kao što su npr. istraživanja koja objavljuju Cross, 2009 ili Selwyn and Gorard, 2008.

Zabilježeni su ekstremni slučajevi ovisnosti (npr. Forston, B. et al. 2007), i neprihvatljivog socijalnog ponašanja pojedinaca koji su prekomjerno izloženi utjecaju Interneta (nekih Internetskih usluga kao što su chat, razmjena i neovlaštena distribucija multimedijiskog sadržaja), računalnih igara itd. Pojedinci komuniciraju više s najbližim članovima obitelji putem mobitela ili elektronske pošte negoli izravno, licem-u-lice. Nemoguće je da se to ne odrazi na kvalitetu života i bogatstvo socijalne komunikacije.

Pojedinci realni socijalni život zamjenjuju višesatnim dnevnim boravkom uz apersonalne medije (npr. uz računala ili kabelsku televiziju). Virtualni prostor zamjenjuje realni! Kakve će to utjecaje imati na život pojedinca i socijalne zajednice? Upozorava se da novi mediji, umjesto da povezuju, jednako razdvajaju ljude. Misli se na smanjivanje vremena izravnog humanog komuniciranja čovjeka s čovjekom. Treba li o tim opasnostima učiti mlade u današnjoj školi? Treba li i u programe za obrazovanje odraslih ugraditi sekvence koji poučavaju o tome kako živjeti s novim medijima, a da ne postanemo njihovim robovima. Prije mnogo godina u knjizi psihologa I. Furlana (1974, str. 104) smo mogli pročitati naslov „Automobil i njegov čovjek“. Možda bismo danas mogli pisati naslove „Internet i njegov čovjek“ ili „Mobitel i njegov čovjek“?

Zaključak

Informalno (prirodno) učenje odraslih u novom (multi)medijskom okruženju ima bitno drugačiji utjecaj na stilove i kvalitetu života te na stjecanje kompetencija važnih za uspješno snalaženje u novim radnim i životnim prostorima. Da bi se snalazio u tom novom okruženju (Internet, satelitska i kabelaška televizija, mobilni telefoni s raznovrsnim mogućnostima snimanja, čuvanja i prijenosa informacija, automobili i druga prometna sredstva) odrastao čovjek je prinuđen stalno učiti. To se učenje uglavnom događa neorganizirano, često nenamjerno i nesvjesno, ali bitno utječe na stjecanje kompetencija važnih za život i rad.

Formalno obrazovanje kao važne kompetencije treba razvijati komunikacijske kompetencije (komuniciranje na materinskom i stranim jezicima, komuniciranje uz pomoć novih komunikacijskih medija) te stjecanje kompetencija važnih za samostalno cjeloživotno učenje uz pomoć novih medija. O novim medijima i uz pomoć novih medija odrasli češće uče izvan škola i drugih obrazovnih ustanova, dakle u raznim oblicima neformalnog i informalnog učenja.

Među stručnjacima su podijeljena mišljenja o nužnosti evaluacije i certificiranja kompetencija stečenih u raznim vidovima informalnog učenja i neformalnog obrazovanja. Brzina kojom se stečene kompetencije moraju obnavljati i prilagođavati novim okolnostima naprosto ne ostavljaju mnogo vremena za sustavnu evaluaciju i certificiranje. Razvoj računalnog softwera te razvoj mobilne telefonije u proteklih desetak godina to zorno pokazuje. U stanove je u proteklih desetak godina ušla nova generacija televizora (plazma, digitalna televizija, kabelaška i satelitska televizija), zatim privatno kino (kućno kino) te mobilni telefoni koji mogu snimati, čuvati i prenositi auditivne, vizualne i audiovizualne sadržaje. Posjednici tih medija naprosto su prinuđeni stalno individualno i izvaninstitucionalno učiti, bez obzira hoće li to ikada netko evaluirati ili certificirati. Samoevaluacija dobiva na značaju i zauzima bitno mjesto u ciklusu cjeloživotnog informalnog učenja.

Literatura

Armstrong, T. (2006), Višestruke inteligencije u razredu. Zagreb: Educa.

Buckingham, D., Sefton-Green, J. And Willet, R. (2009), Informal Learning and Digital Cultures, Centre for the Study of Children, Youth and Media, Institute of Education, University of London. Dostupno 30.04.2009.
http://www.wac.co.uk/sharedspaces/final_report.pdf

Clough, G.; Jones, A.C.; Mcandrew, P.; Scanlon, E. (2008), Informal Learning with PDAs and Smartphones (EJ809121), Journal of Computer Assisted Learning, v24 n5 p359-371.

Cross, J. (2009), Effects of Listening Strategy on Instruction on News Videtext Comprehension. Language Teaching Research, vol. 13, No 2, p 151-176.

Davey, B. and Tatnall, A. (2007), The Lifelong Learning Iceberg of Information Systems Academics - A Study of On-Going Formal and Informal Learning by Academics. Journal of Information Technology Education, vol 6 p241-248.

Davies, P. and Ball, M. (2008), Informal Learning: A Vision for the Twenty-First Century? (EJ800057). Adults Learning, v19 n8 p18-19

Drothner, K., Siggaard, J. and Schroeder, K. CH. (2008), Informal learning and digital media. Newcastle, UK: Cambridge Scholars.

- Forston, B. et al. (2007), Internet Use, Abuse, and Dependence among Students at a Southeastern Regional University (EJ778317). *Journal of American College Health*, Vol. 56, No 2, p 137-144.
- Furlan, I. (1974), *Pedagogizacija čovjekove okoline*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gardner, H. (1999), *Inteligencija: različita gledišta*. Zagreb: Educa.
- Goleman, D. (1997), *Emocionalna inteligencija – zašto može biti važnija od kvocijenta inteligencije*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Goleman, D. (2000), *Emocionalna inteligencija u poslu*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Livingstone, D. W. (2001), *Adults' Informal Learning: Definitions, Findings, Gaps and Future Research*. NALL Working Paper #21. (ED452390).
- Mijatović, A. (1998), *Pedagoške implikacije primjene teorije multiple inteligencije*. *Napredak*, Vol. 139, no 4, 429-442.
- Preporuke Europskog parlamenta i vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. (2006/962/EC), *Službeni glasnik Europske unije* - 30.12.2006 (prijevod s engleskog).
- Saker, A. and Ercetin, G. (2005), Effectiveness of Hypermedia Annotations for Foreign Language Reading. *Journal of Computer Assisted Learning*. Vol. 21, No 1, p 28-38.
- Selwyn, N. and Gorard, S. (2008), What Computers Can't Do for You? *Adults Learning*, vol 19 No 6 p26-27 (EJ800043).
- Selwyn, N., Gorard, S. and Furlong, J. (2006), Adults' Use of Computers and the Internet for Self-Education (EJ759759). *Studies in the Education of Adults*, vol 38 No 2 p141-159
- Taylor, R. (2008), The Future of Informal Learning (EJ800040), *Adults Learning*, Vol 19 No 6 p 8-17.
- Taylor, M. C. (2006), Informal Adult Learning and Everyday Literacy Practices (EJ737954), *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, Vol 49 No 6 p500-509.
- Watzlawick, P. und a. (1980), *Menschliche Kommunikation*. Bern – Stuttgart: Hans Huber.

INFORMAL ADULT LEARNING IN THE NEW (MULTI)MEDIA ENVIRONMENT

Milan Matijević

During their working life and in general, adults acquire an increasing number of competences through informal learning. This happens in various forms of self-directed learning with the assistance of new media and in various life and work situations. Travelling as a lifestyle also significantly contributes to the acquisition of important knowledge and competences.

For students to gain these new competences, it is important that in school they develop the skills of finding and selecting information, in other words, that they acquire one of the key competences for lifelong learning – *to learn how to learn*. Today, *learning how to learn* means learning with the help of new media, and developing the skills of searching for, selecting and using information and knowledge. To learn how to use the acquired knowledge means to learn how to use the learned methods, theories and critical thinking for resolving various problems in life and at work. Such competences are usually acquired through experiential, innovative learning that is focused on the future.

Key words: lifelong learning, informal learning, new media, the Internet, adult education.